

En blivande skomakare i Mariefred

Året är 1756 och det är sensommar i Mariefred, men i början av september håller värmen fortfarande i sig. Men denna dag sitter den två år gammal Carl Ludvig på kökssoffan i det lilla köket och tittar med allvarliga ögon på sin fader Christian. Fadern är lika allvarlig han och Carl Ludvig ser att hans läppar rör sig så som de brukar göra när man tyst ber en bön.

I rummet bredvid är det fullt upp och Carl Ludvig kan höra sin mors klagan genom den stängda dörren. Hans far hade hämtat jordemor Anna redan på morgonen och nu var både hon och hennes lärling inne i rummet för att hjälpa hans mor Catharina. Carl Ludvig var osäker på vad det var som hände och blev skrämmd varje gång dörren slogs upp och Annas lärling kom ut i köket för att hämta något eller koka upp mer vatten. Men den blonda flickan i flätor log mot honom varje gång innan hon satte igång med sin syssla. Tillslut kunde inte den lilla pojken sitta still länge och kröp ner under bordet och tog fram två av sina enkla träleksaker. Tyst för att inte störa sin far började Carl Ludvig leka för att försöka stänga ute det som händer i hemmet.

På kvällen hördes äntligen ett barnskrik från rummet bredvid, men då hade lilla Carl Ludvig redan somnat utmattad på trasmattan under köksbordet. Fadern väckte honom varligt och lyfte upp honom i famnen lagom tills att jordemor Anna öppnade dörren och kom ut i köket med ett litet knyte i famnen. När hon kom fram till Christian och Carl Ludvig lyfte hon på filten och visade en liten bäbis. Christian kramade om sin äldre son i famnen och viskade tyst.

- Nu har du blivit storebror Carl.

Carl Ludvig var själv född i Stockholm, så familjen hade inte bott länge i Mariefred när lillebror Jonas föddes. Men under sin uppväxt tillbringade Carl Ludvig mer och mer tid inne hos skomakarna

Erik och Jan Olsson. Familjen delade hus med dessa bröder i Mariefred, så det var mycket nära för Carl Ludvig att ta sig till deras verkstad. Där satt han till en början tyst för att inte störa, men med vaken blick studerade allt som hände. Eftersom bröderna Olsson inte blev störda av den lilla pojken lät de honom vara och ju mer åren gick lät de honom få göra lättare saker i deras arbete.

År 1766 är Carl Ludvig 12 år gammal och hans föräldrar och två yngre bröder Jonas och Jacob flyttar från Mariefred. Men Carl Ludvig vet redan vad han vill och väljer att stanna kvar hos skomakarna Erik och Jan som lärling. Erik som är den äldre av bröderna har vid det här laget tagit sig efternamnet Blomberg, och när brodern flyttar tar han även över verksamheten.

Carl Ludvig stannar som lärling hos herr Blomberg och hans hustru Magdalena i Mariefred tills han är 21 år gammal. Då säger han adjö till sin mästare som han har känt sedan han var liten och flyttar till Nyköping. Men det är inte i Nyköping som Carl Ludvig slår sig till ro som skomakare, utan redan året där på så går flytten vidare till Västerås.

När Carl Ludvig väl är färdigutbildad som skomakare gifter han sig med med den tre år yngre Anna Cajsa Ekman som är född och uppvuxen i Västerås. De slår sig ner tillsammans i de västra kvarteren Nr 45, där Carl Ludvig börjar ta upp sitt yrke som skomakare. Snart har han fullt upp med egna lärlingar och gesäller som ska lära sig yrket och bli skomakare. Hustrun Anna tar under tiden hand om hemmet och den allt mer växande barnaskaran. Tillsammans får Carl Ludvig och Anna fem söner och en dotter och de flesta utav sönerna följer sin far i fotspåren och utbildar sig till skomakare.

Men på sommaren 1807 dör hustrun Anna Cajsa Ekman utav slag och Carl Ludvig blir änkling. Det är en förkrossande tid för Carl Ludvig och barnen. De flesta barnen har visserligen vid det här laget lämnat boet, men sonen Hans Fredric som är 20 år är kvar och går som gesäll hos sin far, och yngsta sonen Lars Magnus på 14 år är lärling. När nu Carl Ludvig är änkling behöver han all hjälp han kan få med att ta hand om hemmet, så han anställer pigan Britta Stina Nyström. Britta Stina är född och uppvuxen i Fallsbro församling och har nyligen flyttat till Västerås. På landet är livet hårt för pigor som oftast får jobba hårt fört sitt uppehälle. Så Britta Stina har tagit chansen att flytta till en större stad där arbetet oftast är enklare för pigor. Men det är även mer konkurrens om jobben då många söker sig till städerna, så när hon får anställning hos herr Fritz är Britta Stina mycket nöjd med sitt liv. Mitt i sommaren 1809 ringer bröllopsklockorna i Mariefred och Carl Ludvig tar sin 31 år yngre blivande hustru Britta Stina till altaret.

Men år 1815 blir Carl Ludvig åter änkling när han mister hustrun Britta Stina, hon har varit en god hustru under åren, men de har inte fått några gemensamma barn. Vid denna tidpunkt bor fortfarande sonen Lars Magnus hemma och Carl Ludvig har två gesäller och två lärlingar att ta hand om vid sidan om skomakaryrket. Så ganska snart anställer han pigan Sara Lisa Hammarström som får fortsätta att ta hand om hemmets vardagssysslor.

Under vintern år 1816 gifter sig Carl Ludvig åter om sig och denna gång är det pigan Sara Lisa som följer honom till altaret. Carl Ludvig är nu 62 år gammal och hustrun 25 år, men redan till våren föds deras gemensamma son Carl Anders. Paret får även söner Johan August och Peter Ludvig under sin tid tillsammans. Men yngsta sonen är bara 10 månader när Carl Ludvig år 1830 ramlar ihop i sin skomakarverkstad och dör utav slag vid 76 års ålder. Carl Ludvigs lärling Conrad kommer in till Sara Lisa i köket och meddelar den tragiska nyheten. Sara Lisa bor kvar på Nr 45 något år med barnen, men hon har inga möjligheter att kunna bo kvar i hemmet. Så snart tvingas hon flytta och bagaren Carl Fredrik Wikman tar över hemmet med sin familj.

Flytten för änkan Sara Lisa Hammarström och hennes tre barnen går till de norra kvarteren Nr 41 i Västerås där målaren Johan Felén bor. Men här finns även änkorna Maria, Christina och Maria som tar hand om den yngre änkan Sara Lisa. År 1833 mister Sara Lisa sin yngsta son Peter Ludvig som vid det här laget bara är 4 år gammal.

Carl Ludvig Fritz fick till slut en barnaskara på nio stycken barn. Äldsta barnet **Samuel** föddes redan år 1778 och försvinner tidigt från husförhören.

Sedan har vi sonen **Carl Ludvig** Fritz som under en period flyttar till Göteborg. Men han återvänder till Västerås och på våren år 1806 gifter han sig med Anna Christina Hagberg. Carl Ludvig den yngre har gått i lära hos sin far och tar upp yrket som skomakare. Tillsammans med hustrun Anna Christina får de tre söner och en dotter. Men när Carl Ludvig närmar sig medelåldern får han problem med vätskeansamling i kroppen och 49 år gammal dör han utav vattusot.

Dottern **Brita Lovisa** gifter sig med guldsmeden Erik Ågren och tillsammans flyttar de till Tillberga församling och Nible By där de bor fram till 1839. Då flyttar hela familjen med de fem barn vidare till Tillinge församling och Uddala By. Men 1848 dör Erik av slag och lämnar hustrun Brita Lovisa samt tre barn som fortfarande bor hemma, där den yngsta är sonen Gustaf Adolf på 25 år. Brita Lovisa bor kvar som änka i Uddala By tills hon är 81 år gammal och dör av ålderdom omgiven av sina nära och kära barn som så småningom själva slår sig till ro i Tillinge församling och bildar sina egna familjer.

Sonen **Anders Gustaf** är även han utbildad till skomakare av sin fader Carl Ludvig Fritz. Han gifter sig med Gustava Christina Clason och de får 6 år tillsammans, men inga barn. Under den kalla delen av vintern år 1829 tvingas Anders Gustaf vara med vid begravning av sin storebror Carl Ludvig som dött av vattusot. Men efter detta hinner det bara gå en månad tills Anders Gustaf själv i februari dukar under utav slag på fattighuset i Västerås.

Skomakare Fritz startar upp i Örebro

Sonen **Hans Fredric Fritz** jobbar en tid som skomakare hos sin far i Västerås. Men år 1814 lämnar han familjehemmet och flyttar till Örebro för att under ett års tid gå som gesäll hos skomakare Hans Gustaf Ljungborg. När Hans Fredrik väl är färdigutbildad flyttar han till söder No 55 tillsammans med sin lillebror **Lars Magnus** som fortfarande utbildar sig till skomakare. Men brodern Lars Magnus är ännu inte redo att slå sig till ro och flyttar strax till Norrköping. Men år 1817 återvänder han till Örebro för att under ett år gå som gesäll hos sin broders tidigare lärare, skomakaren Hans Gustaf Ljungborg. När året som gesäll är klart flyttar Lars Magnus vidare till Stockholm.

Hans Fredric där emot slår sig ner som skomakare på söder No 109 i Örebro, och det dröjer inte länge förrän han faller för sin anställda piga Maria Jansdotter från Nora. Så 1817 föds deras dotter Fredrika Charlotta utanför äktenskap. Men giftermål mellan Hans och Maria får vänta på sig och blir inte av förrän i augusti år 1820. På våren 1822 mister familjen äldsta dottern Fredrika som vid bara 5 års ålder förlorar kampen mot kikhostan. Året där på mister de även dottern Maria som vid 2 års ålder dör utav slag. Men familjen Fritz barnaskara i Örebro växer genom åren som går och tillslut är Hans och Maria föräldrar till tre döttrar och två söner.

När sönerna **Carl Fredrik** och **Christian Ludvig** blir äldre börjar de gå i lära hos sin far. Hans Fredric har även ett flertal andra gesäller och lärlingar som hjälper honom i skomakarverkstaden. Men

dottern **Fredrika Albertina** blir ett bekymmer i familjen då hon föder den oäkta sonen Carl Gustaf i december år 1843. Vem fadern är vill Fredrika inte avslöja och hennes far Hans Fredric är inte glad över situationen. Men trots detta låter han dottern få bo kvar i familjehemmet med den lilla sonen.

I augusti år 1847 dör Hans Fredric Fritz vid 59 års ålder. Dottern Fredrika Albertina flyttar strax där efter till Stockholm och lämnar sin lilla son Carl Gustaf hos mormor Maria. Tre år efter Hans Fredrics död flyttar även barnen Carl Fredrik, Christian Ludvig och Sofia Wilhelmina till Stockholm. Kvar på söder No 109 i Örebro blir änkan Maria med den 16 åriga dottern Augusta Eugenia och barnbarnet Carl Gustaf. Men redan året där på kommer sonen Christian Ludvig hem igen för att ta hand om sin faders skomakare-verkstad, och i augusti år 1853 ringer bröllopsklockorna i Örebro för honom och timmermans-dottern Sophia Widmark.

Christian hur nu fullt upp med skotillverkningen och han har bland annat storebror Carl Fredrik som gesäll hos sig. Hemmet sköts av hustrun Sophia och systemen Augusta. Modern och änkan Maria börjar att bli gammal, men hjälper till så mycket hon kan med bland annat det lilla barnbarnet Johan Ludvig. Christian systerson Carl Gustaf som nu är 10 år bor även han kvar hos familjen i Örebro. Det var nu länge sedan han träffade sin mor Fredrika i Stockholm. Men då och då kommer det ett brev med nyheter från hans mor som Christian hjälper till att läsa efter kvällsmåltiden. På våren år 1855 mister familjen gammelmor Maria som kom att bli 62 år.

Christians syster **Augusta Eugenia** gifter sig år 1857 vid 23 års ålder med Överkonstapel Lars Erik Malm och de bosätter sig tillsammans i de norra delen av Örebro på No 103. Paret få snart sonen Eric Leonard men den lilla sonen mister de redan efter ett år. Augusta sörjer länge sin lilla son som dog så liten, men efter ett par år föder hon dottern Sofia Mathilda Eugenia. Men glädjen blir inte långvarig i familjen. Redan vid 26 års ålder blir Augusta änka när hennes man Lars Erik på våren, hastigt går bort i maginfluensa. Augusta blir nu tvungen att flytta från hemmet med sin lilla dotter Sofia och i november slår de sig ner i södra Örebro på No 113. Men i slutet på månaden dör Augusta i lungsot och den lilla dottern på två år har nu mist båda sina föräldrar. Lilla Sofia Mathilda Eugenia får nu flytta till morbror och skomakare Christian Ludvig Fritz.

1860 är Christians systerson **Carl Gustaf** Fritz 17 år och han lämnar nu skomakarfamiljen och flyttar till norra Örebro No 96. Där börjar han som lärling hos bagarmästaren Gustaf Ludvig Dedeung, och fyra år senare lämnar han Örebro flyttar han vidare till Stockholm.

Christian har mycket att göra som skomakare och affärerna går bra. Men det är ett stort slag för honom när brodern Carl Fredrik som jobbar hos honom dör på våren år 1861. På hösten mister han även lillasyster Augusta Eugenia som dör av lungsot. I det fallet kan han inte göra mycket annat än att ta hand om den lilla systerdottern Sofia på två år som genast får flyttar in hos familjen. Christian mister stor del av glädjen när han inte längre delar sina långa arbetsdagar med brodern Carl och hans skomakarverkstad börjar att gå allt mindre bra.

I slutet av oktober år 1866 när de flesta höstlöv på träden har hamnat i högar på kullerstengatorna går flyttlasset för skomakare Christian Ludvig Fritz och hans familj. De flyttar in i sitt nya hem i södra Örebro No 91. Detta är hustrun Sophias gamla familjehem och hennes gamla mor Catharina Olsdotter bor här ännu som änka. Christian fortsätter att jobba som skomakare, men inte i lika stor skala som tidigare och ekonomin blir lidande i familjen. När familjen har bott hemma hos gammelmor Catharina i två år så dör hon av ålderdom vid 89 års ålder, mitt under kalla januari år 1896.

På hösten samma år som gammelmor Catharina går bort, beslutar Christian och Sophia att de inte längre kan ta han om systerdottern **Sofia Mathilda Eugenia Malm**. Den unga flickan som nu är 10 år gammal tvingas flytta till arbetshuset i Örebro. Detta var en arbets- och uppfostringsanrättning med syfte att ge fattiga barn uppfostran, sysselsättning och moralisk och kristen bildning. När Sofia Mathilda Eugenia är 24 år bor hon fortfarande kvar på arbetshuset och i februari månad föder hon den oäkta dottern Johanna Sofia. Men Sofia Mathilda Eugenia dör dagen efter av själva barnbörden, och dottern överlever inte månaden ut.

Under sommaren år 1874 lämnar äldsta sonen **Johan Ludvig** familjehemmet i Örebro och flyttar till Nora församling. Nästa son som står på tur att flytta är **Oskar Stefanus** som under sommaren år 1877 flyttar till Stockholm för att under ett par år jobba som artillerist på Svea artilleri.

I oktober år 1877 blir Christian änklings när hans hustrun Sophia dör i lunginflammation vid 55 års ålder. På söder No 91 i Örebro är det nu bara Christian och yngsta sonen **Axel Christian Leonard** kvar. Men år 1886 är det äntligen dags för lite fest i familjehemmet, för dagen innan nyårsafton gifter sig sonen Axel med sin Maria Regina Norman. Året efter flyttar det äkta paret och skomakare Christian till Södra Nirud i Örebro som är Maria Regina familjehem.

På våren år 1888 kommer sonen Johan Ludvig hem till sin far i Örebro. Han har under ett par år jobbat som klädeshandlare och nu planerar han att korsa Atlanten för en åtta månaders lång resa till Nord Amerika. När han väl återvänder till familjen i Örebro så har han med sig många spännande reseskildringar. Johan Ludvig stannar sedan kvar ett år hos sin far och broder innan han år 1889 flyttar vidare till Eskilstuna.

Sommaren år 1888 dör Maria Regina gamla mor i Södra Nirud, och Marias lillebror Ernst Johan Gottfrid som bara är 14 år blir nu fosterson till hennes svärfar Christian Ludvig Fritz. Två år senare under den tidiga våren mister Axel sin hustru Maria Regina. Under de fyra år som de fick tillsammans fick de inga gemensamma barn. Så nu är det bara han, fadern Christian och fostersonen Ernst Johan Gottfrid Norman kvar i hemmet.

Christian börjar nu komma till åren, så sonen Axel försöker att ta över så mycket jobb han kan som skomakare för att kunna underlätta för fadern. 1894 beslutar de sig för att försöka skaffa bättre lokaler för verksamheten och flyttar till Storgatan 21 och några år senare till Storgatan 13. Men under september månad år 1903 dör skomakare Christian Ludvig Fritz vid 75 års ålder.

Christians son **Oskar Stefanus Fritz** som tog jobb som artillerist på Svea artilleri i Stockholm gifter sig på våren år 1879 med Anna Matilda Almqvist från Motorp i Örebro. Strax där efter slår de sig ner tillsammans i Stenåsen, som låg grannar med Annas föräldrar och syskon i Motorp. Förutom jobbet som artillerist så har Oskar gått i lära som skomakare hos sin fader Christians. Så han tar nu upp detta yrke hemma i Stenåsen.

Mellan åren 1878 och 1892 får Oskar och Maria tre söner och tre döttrar som växer upp i familjehemmet Stenåsen. Vid 25 års ålder flyttar den äldsta sonen **Carl Oscar Valfrid** och börjar jobba som skomakare i Örebro. Dottern **Anna Tyra Viktoria** gifter sig i Örebro år 1906 med Klas Gotfrid Öberg.

Sonen **Axel Georg Valdemar** gifter sig 1911 med sin Selma Josefina Eliasson och så som sin äldre broder börjar även Axel jobba som skomakare i Örebro. Även **Harman Kristian Leonard** följer familjetraditionerna och börjar arbeta som skomakare i Örebro och år 1913 gifter han sig med

Ester Eriksson.

Dottern **Agnes Maria Regina** flyttar år 1916 till Maria församling i Stockholm och gifter sig med Eskil Rudolf Herman Åbrandt. Den sista att lämna familjehemmet i Stenåsen är dottern **Valborg Mathilda Eugina** som har flyttat ett par gånger till Kumla. Men år 1924 lämnar hon åter föräldrarna och flyttar till Lännäs församling.

När äldsta sonen **Carl Oscar Valfrid Fritz** har arbetat hårt som skomakare under sex år, gifter han sig på vårkanten år 1909 med Hilda Charlotta Schöllin. Samma år föds deras första barn, dottern Astrid Elvira. Men det lilla barnet överlever inte första året och dör av hjärtförslamning på grund av en medfödd svaghet. 1914 flyttar familjen från Örebro till Johannesberg i Långbro församling. Här bor Hildas lillebror Carl Edvard Maurite Schöllin med familj och jobbar även han som skomakare. I fyra år samarbetar Carl Oscar Valfrid med skomakaren och svågern Carl Edvard i Johannesberg, men i november år 1918 flyttar han tillslut med sin familj till det lilla torpet Karlstorp i Eker församling.

I Eker församling jobbade Carl Oscar Valfrid vidare som skomakare, men även som köpman. Bland annat brukar han åka runt på cykel och sälja fisk. Samtidigt blev barnaskaran större hemma i torpet och tillslut har han och hustrun Hilda Charlotta tre söner och tre döttrar. Men år 1932 dör hustrun Hilda Charlotta vid 45 års ålder. Carl Oscar Valfrid som vid det här laget är arbetslös och dessutom har spritmissbruk får det svårt att ta hand om de yngsta barnen, **Karl Rune Birger** som är 14 år samt **Bror Helge Valfrid** på 11 år. Ekers barnavårdsnämnd beslutar då att omhänderta bröderna för skyddsuffostrar och att de ska utackorderas till fosterhem.

År 1961 går en lång släktgren av skomakare i graven tillsammans med Carl Oscar Valfrid Fritz som dör 83 år gammal på Norra sjukhemmet i Örebro.

Skrivet 2013-02-19 av Ann-Sofie Pålsson